
KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARINDA BAŞARILI DÜNYA ÖRNEKLERİ: DANBARA, SOLIDERE, RİO DE JANEİRO

Ahmet Hamdi AYDIN*
Ömer ÇAMUR**

ÖZET

Çeşitli nedenlerden dolayı zaman içerisinde kentin fiziksel yapısının bozulması veya terk edilen yerleşim yerlerinin eski haline getirilmesi için yapılan çalışmalar kentsel dönüşüm olarak ifade edilmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çeşitli kentsel dönüşüm yöntemleri kullanılarak hem kentlerin fiziki yapılarının düzenlenmesi hem de kentlerin yaşam için daha sağlıklı bir hale getirilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmakta ve projeler uygulanmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle kentsel dönüşüm olgusu detaylı bir şekilde incelenecek, daha sonra kentsel dönüşüm konusunda dünyada başarılı uygulamalar olarak kabul edilen Japonya-Hiroşima-Danbara Kentsel Dönüşüm Projesi, Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi ve Brezilya-Rio de Janeiro Gecekondu Sıkılaştırma Projesi incelenerek, Türkiye için dersler çıkarmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Danbara, Solidere, Rio de Janeiro, Türkiye

SUCCESSFUL WORLD SAMPLES OF URBAN TRANSFORMATION APPLICATIONS: DANBARA, SOLIDERE, AND RIO DE JANEIRO

ABSTRACT

Urban transformation is defined as the works carried out to restore the abandoned places and the deformed physical structure of the city in time due to various reasons. Several works and projects are carried out in developed and developing countries using various urban transformation methods to organize the physical structures of the cities and to transform them into more liveable places.

In this study, primarily, the concept of urban transformation will be examined in detail and then urban transformation projects of Japan-Hiroshima-Danbara, Lebanon-Beirut-Solidere and Brasil-Rio de Janeiro, which were regarded as successful world samples, will be examined and after all some lessons will be taken from the samples mentioned for Turkey.

Keywords: Urban Transformation, Danbara, Solidere, Rio de Janeiro, Turkey.

* Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü.

**Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu.

1. GİRİŞ

Kentler zaman içerisinde, sanayileşme, göç, savaş, afet gibi nedenlerden dolayı değişikliğe uğramaktadırlar. Yine tarihi kent merkezlerinin tahrip olması, kentin sahip olduğu dokunun bozulması, ulaşım ve mekân sorunlarının ortaya çıkması, yangın ve deprem gibi doğal afetlerden dolayı kentler ihtiyaçları karşılayamaz hale gelmekte ve birçok kent terk edilme ile karşı karşıya kalmaktadır. Kentlerde yaşanan bu değişim kentlerin bazı alanlarının cazibelerini kaybetmelerine neden olmaktadır. Yaşanan cazibe kaybı ve doğal afetler sonucunda oluşan yıkımın ortadan kaldırılması veya kentlerle ilgili olumsuzlukların giderilmesi amacıyla kentsel dönüşüm projeleri hazırlanıp uygulanmaktadır.

Hazırlanan kentsel dönüşüm projeleri genellikle küçük, orta ve büyük ölçekli olmak üzere üç farklı ölçekte yapılmakta ve uygulanmaktadır. Küçük ölçekli projeler genellikle kentsel bölgelerde kendine has yapıların restore edilmesi ile ilgilidir. Orta ölçekli projeler, mevcut altyapının güçlendirilmesi ile ilgilidir. Büyük ölçekli projeler ise genellikle kent çevrelerinde uygulanan ve kentin yeniden şekillenmesini sağlayan projelerdir. Görüldüğü üzere çeşitli nedenlerden dolayı kentlerle ilgili ortaya çıkan olumsuzlukların giderilmesi için farklı büyüklüklerde kentsel dönüşüm projeleri hazırlanmakta ve uygulanmaktadır.

Bu çalışmada kentsel dönüşüm kavramı ele alınarak kentsel dönüşümün tarihi gelişimi, amaçları, hedefleri ve kentsel dönüşüm yöntemleri açıklanmıştır. Ayrıca atılan atom bombası sonrası bir dünya kenti haline getirilmeye çalışılan Hiroşima şehri için hazırlanan Danbara Projesi, savaş sonrasında yıkılan tarihi Beyrut'un yeniden inşası için hazırlanan Solidere Projesi ve gecekondulaşma ile işlevsiz bir hale gelen Rio de Janeiro'un düzenlenmesi için hazırlanan Rio Kenti Gecekondulu Sıkıştırma Projesi detaylı bir şekilde incelenecek ve bu iyi uygulama örneklerinden Türkiye'de kentsel dönüşüm çalışmalarına yardımcı olacak dersler çıkarılacak ve çözüm önerileri geliştirilecektir.

2. KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI

2.1. Kentsel Dönüşümün Anlamı

İnsanların yıllardır bir arada yaşadıkları kentler sadece birer yapı değildirler. Kentler de tıpkı insanlar gibi doğarlar, büyürler, nefes alırlar, insanlarla birlikte gelişirler ve zamanla eskiyip yıpranırlar (Kaypak, 2010: 86). Kentler için bu yıpranma durumu "hastalık dönemi" olarak tanımlanmaktadır (Yenice, 2014: 77). Kentlerin içinde buldukları bu durumlardan kurtulmaları amacıyla yapılan çalışmalar kentsel dönüşüm kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Kentsel dönüşüm olgusu kendiliğinden gerçekleşen bir süreç değildir. Kentsel dönüşüm toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal amaçlarla kentlere dışarıdan müdahaleler şeklinde gerçekleşir (Keleş, 2012: 386). Genellikle kentin, düşük gelir gruplarının kötü ekonomik ve fiziksel şartlarda yaşadıkları

ya da nüfusunu kaybetmiş ve sosyal dayanışmanın kaybolduğu konut alanlarında, eski boş liman ve sanayi alanlarında kentin ekonomik gelişimine katkıda bulunacak projelerin uygulanması biçiminde olmuştur (Ataöv ve Osmay, 2007: 58).

Literatürde kentsel dönüşüm ile ilgili birçok tanıma ulaşmak mümkündür. Kentsel dönüşüm kavramı olarak Türk Dil Kurumuna göre “kentin imar planına uymayan, ruhsatsız binaların yıkılıp, planlara uygun olarak toplu yerleşim alanlarının oluşturulması” anlamına gelmektedir (www.tdk.gov.tr, 01.12.2015)

Kentsel dönüşüm, kentlerin sahip oldukları sorunlara çözüm bulabilmek için, değişime uğrayan bir bölgenin sosyal, fiziksel, ekonomik ve çevresel koşullarına köklü bir çözüm sağlamak amacıyla yapılan kapsamlı faaliyetlerdir(Thomas, 2003: 23).

Kentsel dönüşüm, kentsel gelişme kavramının yeniden ele alınması ve kent içerisindeki sorunlu alanların sağlıklı ve yaşanabilir bir hale getirilmesi için bazen yıkıp yeniden yapılması ve bazen de canlandırılması için proje üretilmesi ve uygulanmasıdır. En genel ifade ile kentsel dönüşüm, kent dokusunu bozan sorunların giderilmesi olarak tanımlanabilir (Ertaş, 2011: 2).

Kentsel dönüşüm kavramı vizyon, amaç, strateji ve yöntemlere göre farklılık gösteren çok boyutlu bir kavramdır. Kentsel dönüşüm, bozulma ve çökme olan kentsel alanların ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşullarının iyileştirilmesi için yapılan strateji ve eylemlerin bütünü ifade etmektedir (Şişman ve Kibaroğlu, 2009: 1).

Yapılan tanımlar incelendiğinde kentsel dönüşüm, canlı bir varlık olan kent ve içinde yaşayan toplumun ekonomik, sosyal ve toplumsal nedenlerle yaşadıkları olumsuzlukların giderilmesi veya iyileştirilmesi anlamına gelmektedir.

2.2. Kentsel Dönüşümün Tarihsel Gelişimi

Avrupa'da 19. yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi sonrasında üretim biçimi değişmiş, tarımsal işgücü yerini büyük oranda sanayiye bırakmıştır. Bu gelişmelerle birlikte meydana gelen politik, toplumsal ve ekonomik yapılanmalar, iş gücü alanında, sosyal ilişkilerde ve mekân tercihlerinde değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Arslan, 2014: 181). İnsanların mekân tercihlerini değiştirmeleri ve buna bağlı olarak tarımsal bölgelerden sanayileşmiş bölgelere göç etmeleri kent kavramını ortaya çıkarmıştır (Kıray, 1982: 57). Sanayi bölgelerine yaşanan yoğun göçler 19. Yüzyıl Avrupa'sında kentlerin büyümesi, bu bölgelerde yaşayan işçilerin yaşamak zorunda kaldığı insanlık dışı koşullar ile bazı bölgelerde eski yapıların yıkılıp yeniden yapılması süreci kentsel dönüşüm kavramını ortaya çıkarmıştır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63).

20. yüzyılın ilk yıllarında İngiltere'de “Bahçe Kent Hareketi” ve “Yeni Kentler Hareketi”ne paralel olarak gelişme gösteren “Modernist Hareket”, **Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, Solidere, Rio De Janeiro**

kentlerin yenilenmesi ile ilgili stratejilere önderlik etmiştir. “Modernist Hareket’in temelinde kentin sağlıksız bölümlerinin yıkılması ve yerine daha çok yeşil alan ile yüksek yapıların inşa edilmesi üzerinde odaklanmıştır (www.arkitera.com, 16.01.2016).

İkinci Dünya Savaşı sonrası ülke ekonomilerindeki bozulma ve beraberinde getirdiği toplumsal sorunlar kentleri de etkilemiştir. Yaşanan bu olumsuzluklar kentlerde ağır sorunların yaşanmasına neden olmuş (Özden ve Kubat, 2003: 78) ve kentsel yenilemeyi zorunlu kılmıştır.

1960'lara gelindiğinde kentsel iyileştirme ön plana çıkarılmış, kentteki fiziksel bozulmanın toplumsal bozulma üzerindeki etkisi kabul edilmiş ve yapılan projelerde daha toplumsal bir strateji izlenmeye başlanmıştır. Bu dönemde yapılan kentsel dönüşüm projelerinde daha çok kenar mahalleleri ile kent çeperlerine öncelik verildiği görülmektedir (www.arkitera.com, 16.01.2016).

1970'li yıllarda kent ile ilgili politikalar kentsel yoksulluk, konut ihtiyacı, işsizliğin artışı ve uzun dönemli olması gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır (Özer, Yöntem vd. 2013). 1980'lerin kentsel dönüşüm projelerinin odaklandığı temel nokta ise kentin boşaltılmış, işlevini yitirmiş ve çöküntü haline gelmiş gölgelerinin ekonomik olarak canlandırılmasıdır. (Öngören ve Çolak, 2013: 31). 1990'lı yıllardan sonra ise karşılaştırmalı politikalara ve bütünlük uygulamalara yönelmeye başlanmıştır. Kamu, özel sektör ve sivil toplum ortaklığı ile oluşturulan kentsel dönüşüm projeleri, topluma odaklanarak bölgesel ve ulusal bir bakış açısı kazanmıştır (Özer, Yöntem vd. 2013). Günümüzde yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları incelendiğinde, bu çalışmaların şehirleri ve içerisinde yaşayan halkın yaşam kalitesini yükseltmek, ekonomik olarak canlandırmak ve toplumsal sorunlara çözüm üretebilmek amacı ile yapılmaktadır.

Türkiye’de kentleşme 1950-1980 yılları arasında sanayileşmeye paralel olarak kırdan kente göç hareketleri ile başlamış ve konut yetersizliği ve alt yapı sorunlarını ortaya çıkarmıştır (Ataöv ve Osmay, 2007: 63). 1980’lerden sonra IMF ve Dünya Bankası öncülüğünde gerçekleşen iktisat politikalarının şehirlerin yapısını etkilemeye başlaması ile kentsel dönüşüm kavramı yaygınlaşmaya başlamıştır (Baydoğan, 2013). Bu dönemde neo-liberal politikaların etkisi ile yaşanan küreselleşme-yerelleşme süreci kent yaşamında olduğu gibi kentsel mekanları da önemli ölçüde etkilemiştir (Özden ve Kubat, 2003: 78). 1999 Marmara depreminden sonra kentsel dönüşüm olgusu yoğun bir şekilde gündeme gelmiş ve 2003 yılında yasal düzenlemelerle Başbakanlık Toplu Konut İdaresi kurularak ülke çapında dönüşüme ve yenilenmeye ihtiyaç duyulan kentsel alanlar yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Görün ve Kara, 2010: 141).

2.3. Kentsel Dönüşümün Amaçları

Kentsel dönüşüm olgusu, doğası ve faaliyet alanı gereği, kentte yaşayan insanların sosyal, ekonomik ve fiziksel gelecekleri üzerinde etkili olmaktadır. Hem insanlar üzerinde hem de kentler üzerinde bu denli etkili olabilen kentsel dönüşüm olgusunun beş amacı bulunmaktadır. Bunlar şöyle sayılır (Mazı, 2014: 133; Roberts, 2000: 10-15; Yaman, 2014: 14):

1. Temelde toplumsal bozulma neden olan etmenlerin araştırılarak ortadan kaldırılması ve kentsel bölgelerin çöküntüye uğramasını engellemek
2. Fiziksel olarak sürekli değişime ihtiyaç duyan ve kent dokusunu oluşturan birçok ögeye cevap vermek
3. Kentsel refah seviyesini ve yaşam kalitesini artırmak için başarılı bir ekonomik kalkınma modeli oluşturmak
4. Kentsel alanların en etkin şekliyle kullanılması ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınılmasıyla ilgili stratejiler belirlemek
5. Kentsel dönüşüm politikalarına sadece politik güçlerin değil, sivil toplum örgütleri ve farklı toplumsal kesimlerin de katılımını sağlamak

Kentsel dönüşüm projelerinde bölgenin sahip olduğu sorunlar ve bölge potansiyeline bağlı olarak, sayılan amaçlardan bir veya bir kaçını ön plana çıkabilmektedir (Şişman ve Kibaroğlu, 2009: 2). Bu amaçlar kentsel dönüşümün gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

2.4. Kentsel Dönüşüm Yöntemleri

Kentsel dönüşüm olgusu, kentin sahip olduğu yapının yenilenmesi için yapılan tüm uygulamaları içinde barındıran genel bir kavramdır. Kenti yenilemeye yönelik yapılan bu uygulamalar farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 62). Kentsel dönüşüm uygulamaları yenileme, sağlıklaştırma, koruma, yeniden canlandırma, düzenleme, temizleme, boşlukları doldurarak geliştirme ve tazeleme olmak üzere dokuz farklı uygulama biçiminden oluşmaktadır (Öngören ve Çolak, 2013: 27; Polat ve Dostoğlu, 2007: 62-63; Demirsoy, 2006: 21-33). Bu uygulama biçimleri kısaca şöyle açıklanabilir:

- **Yenileme:** Hem yerleşme düzeni, hem de mevcut yapıların durumu bakımından yaşam ve sağlık koşulları bakımından iyileştirilme olanağı bulunmayan bölgelerdeki yapıların tümünün veya bir bölümünün yıkılarak yeniden imar edilmesi anlamına gelmektedir (Görün ve Kara, 2010: 145).
- **Sağlıklaştırma:** "Eski kent dokusunun ve çöküntü alanlarının kısmi yenileme ile kullanıma açılması" anlamına gelmektedir (Şahin, 2003; Akt. Ertaş, 2011: 5). Bu yöntem, planlı olarak gelişmiş bir kentin zamanla yıpranması, yoğunluğunun artması ve bir kent olarak beklenen işlevini yerine getirememesi durumunda, kentin tekrar eski

Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, Solidere, Rio De Janeiro

hale getirilmesini amaçlamaktadır. Bu yöntemde mevcut bölgenin yapısı korunur ve bölge tamir ve restore edilir (Mazi, 2014: 135-136).

- **Koruma:** Toplumun kent içinde bir arada yaşayarak elde ettikleri sosyal ve ekonomik koşulların, kültürel değerlerin ve kentin fiziksel yapısının yaşanan değişimlerle yok olmasının engellenmesi amacıyla yapılan sağlıklılaştırılma hareketi şeklinde tanımlanmaktadır, Koruma kavramı kendi içerisinde sınırlı değişimlerle korumayı veya özgünlüğü bozulmadan değişimi barındıran bir yaklaşımdır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63).
- **Yeniden Canlandırma:** Sosyo-kültürel, ekonomik ya da fiziksel açılardan çöküntüye uğrayan kentsel bölgelerin, çöküntüye neden olan etmenlerin ortadan kaldırılması ya da değiştirilmesi sonucu, ilgili tekrar eski işlevine kazandırılmasına kentsel canlandırma denir (Öngören ve Çolak, 2013: 26-27).
- **Yeniden Geliştirme:** Yeniden geliştirme, mevcut yapıların yıkılması ve ortaya çıkan yeni alanların farklı amaçlar için değerlendirilmesi anlamına gelmektedir (Baydoğan, 2013: 103). Bu yaklaşım ciddi olarak bozulmuş ve korunacak değeri olmayan yapıların bulunduğu bölgelerde kabul edilen bir yaklaşımdır (Öngören ve Çolak, 2013: 26-27).
- **Düzenleme:** Bir yerleşim alanının bir bölümünün kendiliğinden şekillenmesine ve gelişmesine engel olmak, bu gelişmeyi toplum yararı doğrultusunda yönlendirmek amacıyla, yerleşim yerinin işleviyle toprak kullanımı arasında bir ilişki kurmayı öngören, kamusal ve geleceğe dönük bir eylem türü olarak ifade edilmektedir (Keleş, 1998: Akt. Ertaş, 2011: 5).
- **Temizleme:** Alt gelir gruplarının yaşadığı bölgelerde yer alan konutların ve diğer yapıların sağlığa aykırı niteliklerinin giderilerek sağlığa uygun hale getirilmesi anlamına gelmektedir (Görün ve Kara, 2010: 146).
- **Boşlukları Doldurarak Geliştirme:** Bir bölgedeki mevcut dokuya yeni yapıların eklenmesi yöntemidir (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63).
- **Temizleme:** Tarihi bölgelerin peyzaj çalışmaları ile yeniden canlandırılmasını ifade etmektedir (Görün ve Kara, 2010: 146).

Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamaları genellikle bozulmuş tarihi alanların restore edilmesi, çöküntü alanlarının canlandırılması ve gecekonduların sağlığılaştırılması şeklinde yapılmaktadır (Dündar, 2006; Akt. Kaypak, 2010: 94).

3. DÜNYADA İYİ KENTSEL DÖNÜŞÜM ÖRNEKLERİ

3.1. Hiroşima-Danbara Kenti Kentsel Dönüşüm Projesi (Japonya)

Hiroşima şehrine 6 Ağustos 1945’te atılan atom bombası 140.000 kişinin ölümüne ve 13 km² bir alanın yok olmasına neden olmuştur. Atom bombası sadece insanların ölümünü değil aynı zamanda bölgede bulunan ulaşım ve iletişim olanaklarını, su ve kanalizasyon sistemlerini ve bulunan binalara da zarar vermişti. Hiroşima’nın tekrardan inşası ulusal hükümetin yapmış olduğu

yeniden yapılanma projesi kapsamında ele alınmıştır (www.pref.hiroshima.lg.jp, 04.02.2016). Böylesi büyük bir yıkım bölgeyi yeniden yapılandırma ile karşı karşıya bırakmıştır ve 1945 yılında başlanan proje 1995 yılında tamamlanmıştır (Boyras ve Hoş, 2014: 50).

Danbara kentsel dönüşüm projesi, hem dünyanın en güzel şehrini inşa etmek hem de bir endüstri şehri oluşturmak için uygulanmıştır. Doğal güzelliği ve kültürüyle dünya barışına hizmet edecek ve diğer ülkelere örnek olabilecek bir yerleşim bölgesi oluşturulmak istenmiştir. Danbara projesi, çok iyi planlanmış küçük ölçekli bir yeniden doğuş hareketinin başlangıcıdır (Güneş, 2013: 34). Projenin temel amacı Hiroşima'nın yeniden yaşamak ve çalışmak için çekici hale getirilmesidir. 1995 yılında tamamlanması hedeflenen proje 1973 yılında onaylanmış ve 1983 yılında başlatılmıştır. Bitmesi hedeflenen tarihe kadar binaların%62'si inşa edilmiştir. Proje sadece kamu eli ile değil, özel sektör ve yerel halkın katılımı ile gerçekleştirilmiştir (www.kentseldonusumhaberleri.com, 05.01.2016). Yapılan binaların 461'i özel sektör tarafından inşa edilmiştir. 7 ile 10 kat arasında yapılan binalar, ana yollar üzerinde inşa edilmiş ve hem yerleşim yeri hem de iş yeri olarak kullanılan binalardır. Projenin için harcanan toplam maliyet 283.800.000 dolardır. Bu maliyetin %57'si Hiroşima şehrinden, %38'i yerel yönetimlerden ve %5'i diğer özel kaynaklardan sağlanmıştır (Şişman ve Kibaroglu, 2009: 4).

Danbara kenti kentsel dönüşüm projesinin amaçları şunlardır (Kara, 2007:3):

- Bölgedeki fakir halkın konut sorununu çözmek
- Geniş ölçekli yeşil alan, park ve kamu alanları inşa etmek
- Halk ile belediye arasında sistematik bir ilişki kurarak ihtiyaçları karşılamak
- Toplu konut yapımı, yıkılan ya da zarar gören evlerin yenilenmesi ile daha güvenli ve konforlu alanların inşasını içermektedir (Dünya Çevre Ödüller 1985-1989, www.worldhabitatawards.org).

Danbara projesinin bir diğer amacı ise gençler ve yetişkinlerin vakit geçirebileceği ve dinlenebileceği mekanlar inşa etmektir. 1995 yılı itibari ile Danbara'da 5 park alanı, 2 yeşil alan ve 13 oyun parkı kurulmuştur. Yapılan park ve oyun alanları bölgenin geleneksel karakterini yansıtacak şekilde inşa edilmiştir. Bunların yanı sıra 4.761 metre uzunluğunda ana yol, 10.457 metre uzunluğunda ikinci derecede önemli yol inşaatı gerçekleştirilmiştir. Projeye için halk tarafından 21 örgüt kurulmuş ve bunların 12'si yapılan planların karar aşamasında etkin rol oynamışlardır. Halkın karar aşamasında yer alması fakir bölgelerde yapılan çalışmalara estetik katmıştır (Şişman ve Kibaroglu, 2009: 4).

Danbara Kenti Kentsel Dönüşüm projesinin inşası sırasında devlet, yerel halk ve yerel yönetimler birlikte hareket etmişler ve verimli bir sonuç elde etmişlerdir. Türkiye'de yerel yönetimlere yakın zamanda yapılan kanuni reformlarla kentsel dönüşüm alanında bir çok yetki verilmiştir (Kurtuluş, 2006: 10). Türkiye'de yerel yönetimlerin bu sürece katılmaları yeni yeni gerçekleşen

bir durumdur. Yapılacak projelere katılımı artırmak hem projenin meşruiyeti hem de halkın memnuniyeti açısından önem arz etmektedir.

3.2. Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi (Lübnan)

1975-1990 yılları arasında yaşanan Lübnan Savaşından sonra Beyrut'ta 20 bin kişi evsiz kalmış ve şehrin altyapısı ciddi bir şekilde hasara uğramıştır. Savaş sürecinde şehrin kıyı kesimi kontrolsüz bir şekilde yağmalanmıştır. Savaşın etkisi ile zayıflayan hükümet büyük ve kompleks bir proje ile şehri yeniden inşa edebilecek gücü elinde bulunduramamıştır. Savaştan sonraki ilk hükümet yaşanan felaketi bir fırsata dönüştürebilme fikri planlı özel bir bölge tasarlamak istemiştir (www.v3.arkitera.com, 16.01.2016). Hükümet bu hedef doğrultusunda özel sektörle işbirliği yaparak kentsel yenileme ve dönüşüm projesi başlatmıştır. Kentsel dönüşüm için iki farklı proje hazırlanmıştır. Bunlardan biri kentin güney ve güneybatı banliyöleri ile ilgili olan Elyssar projesidir. Diğer proje ise "Solidere" olarak adlandırılan emlak şirketi üstlenmiştir. Solidere projesi, savaş nedeniyle yıkılan Beyrut şehir merkezinin yeniden inşasını kamu ve özel sektör işbirliği tamamlamak isteyen bir projedir. Solidere şirketi şehrin tarihi dokusu bozulmayacak şekilde şehir merkezindeki kafe, restoran ve barların tekrar inşası üzerinde odaklanmıştır (Chahine, 2008: 17-18).

Savaş sonrası ikiye bölünen şehrin kuzey kısmında Müslümanlar, doğu kısmında ise Hıristiyanlar bulunmaktaydı (Fawaz ve Peillen 2003: 5). Kentin geleneksel kimliğine uymayan böylesi bir bölünme, savaş sonrası ulus olma yolunda çabalayan Lübnan için bir çelişkiyi ifade etmektedir. Bu nedenle hazırlanan projede üzerinde durulan öncelikli konulardan biri de kentin sosyal dokusunun bütünleştirilmesidir. Bunu sağlayabilmek için kent merkezinin yeniden inşa edilerek doğu ve batı yakalarının birbirine bağlanması, şehir merkezinin sadece ticaret için değil aynı zamanda sosyal ve kültürel aktivitelerle tüm kentlileri bir araya getirmesi hedeflenmiştir (Eres, 2004: 54).

Proje iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada yeraltı otoparkları, denizdeki inşaat çalışmaları, dolgu toprağının işlenilmesi, birinci ve ikinci derecedeki altyapı çalışmaları gibi önemli adımlar atılmıştır. İkinci aşamada ise Beyrut şehrinin denizden korunması için dolgu toprak işlenmiştir (Tadmori, 2004: 59). İki aşamada gerçekleştirilen projenin temel hedefleri şunlardır (www.solidere.com, 23.12.2015):

- Kentteki tarihi binaların ve koruma alanlarının yeniden inşa edilmesi,
- Yeni geliştirilmek istenen bölgeler için kentsel dönüşüm çerçevesinin çizilmesi,
- Proje alanı bütününde deniz görünümünün en yüksek seviyeye çıkarılması,
- Denize açık bir alanın oluşturulması,
- Kentin bütünü için modern bir altyapı sistemlerinin yapılması,
- Kamusal alanların yapılması, gezi alanları, seyir terasları ile yayalar için yolların yapılması,

- İşyeri ve ilgili yerleşkeler ile kültürel ve eğlence imkanları yüksek olan çok fonksiyonlu yerler inşa etmek,
- Savaş sonrası sağlam kalmış yapıları ve şehrin sahip olduğu manzarayı korumak,
- Geleneksel ve modern mimariyi bir arada buluşturmak,
- Şehrin eski dokusunu ve etnik ayrımcılık ile kaybolmuş komşuluk ilişkilerini yeniden kurmak,
- 24 saat yaşayan bir kent oluşturmak,
- Pazarlama ve gelişme olguları ile birlikte sürdürülebilir çevre oluşumunu desteklemek ve bunun bu amaç için esnek öneriler getirmek,
- Şehir merkezinin yenilenmesi cazibe olanakları oluşturmaktır.

Lübnan'ın başkenti olan Beyrut'un kalbi olarak tanımlanan, 191 hektarlık alan üzerinde inşa edilen proje iki evreden oluşmaktadır. Birinci evre 1994-2004 yıllarını, ikinci dönem ise 2005-2020 yıllarını kapsamaktadır. Her iki evre de Solidere şirketi tarafından yürütülmektedir (Demirsoy, 2006: 132).

Uygulanacak kentsel dönüşüm projesi için Solidere şirketi tarafından ilk olarak mevcut mülkiyet hakkı tespit edilmiştir. Şirket bu hakkı 1.2 milyar Amerikan Doları olarak belirlemiştir. Belirlenen edilen bu değer A grubu hisse senedine dönüştürülmüştür. Hazırlanan projenin uygulanması ve yeni bölgenin inşası için gerekli olan 650 milyon Amerikan Doları ise B grubu hisse senedi karşılığı nakit olarak yeni yatırımcılardan temin edilmiştir. Yasal bir hak sahipliği olmamasına rağmen sosyal bir denge oluşturmak amacıyla iç savaş döneminde bölgeye yerleşen fakir halk ve mülteciler için tazminat tespit edilmiş ve yerleştikleri alanları boşaltmaları sağlanmıştır (Demirsoy, 2006: 134).

Uygulanan proje sonrası yapılan yeni liman bölgesi ile tarihi kent merkezi birbirine bağlanmıştır. Bu bağlantı ile finansal anlamda güçlü bir bölge oluşturulmuştur. Bu sayede proje kendi kendini finanse etmiş ve kamuya herhangi bir ek yük yüklememiştir. Aynı zamanda bu yeni durum bölgede kaybedilen kimlik değerlerinin yeniden kazanılması zorluğunu göstermesi açısından dünya çapında önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Projenin ana hedefleri doğrultusunda genelde Lübnan bütününde, özelde ise Beyrut kenti ve kent merkezinde kaybedilen kimlik değerlerinin kazanılması, sürdürülebilir kentsel mekân anlayışının kazanılması ve bunun geleceğe aktarılması sağlanmıştır (Çatalbaş, 2011: 29-30).

3.3. Rio de Janeiro Kenti Gecekondu Sıkılaştırma Programı (Brezilya)

6.2 milyonluk nüfusu ile Rio de Janeiro, zenginler ile fakirler arasında büyük bir boşluğun olduğu (Schwambach, 2011: 5), Brezilya'nın ikinci büyük kentidir. Milyonlarca insan iş bulmak ve daha iyi şartlarda yaşamak için kırdan Rio de Janeiro'ya göç etmişlerdir. Kırdan kente göç 1980'lerden sonra giderek artmıştır (Xavier, 2003: 1). Göç edenlerin birçoğu şehirde kendi evlerini inşa

Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, Solidere, Rio De Janeiro

etmiş ve günlük işlerle çalışarak geçimlerini sağlamışlardır (www.geographyalevelslc.files.wordpress.com, 03.02.2016). Bu durum Rio de Janeiro şehrinde çarpık kentleşmeye ve gecekondulaşmaya neden olmuştur.

Rio de Janeiro'da nüfusun yaklaşık üçte biri gece kondu alanlarında çok kötü şartlar altında yaşamaktadır. Bu şartlar altında yaşamak zorunda kalan halkın sadece bir kısmı elektrik ve su gibi temel ihtiyaçlarına ulaşabilmekteydi. Yine gecekondu bölgelerinde kanalizasyon alt yapısı olmaması, çöplerin toplanması gibi nedenler çevre kirliliğinin yoğun bir şekilde yaşanmasına neden olmaktadır (Şişman ve Kibaroğlu, 2009: 7). Gecekondu bölgelerinin sahip olduğu bu problemler beraberinde birçok sosyal problemi de ortaya çıkarmıştır. Bölgede işsizlik oranının yüksek olması, halkın fakirlikle savaşıması, eğitim imkanlarının olmaması gibi nedenler ve bu nedenlerin beraberinde getirdiği uyuşturucu çetelerinin oluşumu ve yaşam standartlarındaki olumsuzluklar kentin bir proje ile inşasını gerekli kılmıştır (Çatalbaş, 2011: 30).

Hazırlanan projenin temel amaçları şunlardır (www.geographyalevelslc.files.wordpress.com, Şişman ve Kibaroğlu, 2009: 7):

- Su ve kanalizasyon sistemlerinin yenilenmesi
- Şehir içi yolların yapımı
- Kreş, eğlence ve spor alanlarının inşası
- Yüksek heyelan riski olan bölgelerde yaşayan halkı farklı bir yere taşınması
- Şehir içindeki akarsuların kapalı hale getirilmesi
- Temizlik, inşaat işleri ve konfeksiyonlar gibi kooperatifler oluşturarak istihdam alanı oluşturulması
- Eğitimin iyileştirilmesi için kursların açılması
- Halkın kredi karşılığında ev sahibi olunmasının sağlanması
- Sosyal problemlerin giderilmesi
- Bölgede yaşayan halkın yaşam seviyesinin yükseltilmesi
- Çöplerin toplanarak çevre kirliliğinin ortadan kaldırılması
- Halk meydanlarının oluşturulması

Rio Kenti için 600 milyon dolarlık harcama yapılmıştır. Bu miktar sadece kamusal kaynaklardan oluşmamaktadır fakat merkezi yönetim bütçesinden 2014 ve 2015 yılları için 315.130.000 TL'lik bir ödenek uygun görülmüştür (Solmaz, 2014: 115).

Proje kamu ve yerel halkın işbirliği ile uygulanmıştır. Çünkü proje kapsamında yerel halkın banka kredileri ile veya kendi paraları ile kendi evlerinin inşaatını gerçekleştirmeleri istenmiştir. Programın belirli aşamalarında halkın yanı sıra özel sektör ve çeşitli yerel örgütlerde projenin inşasına katılmışlardır. Proje, yerel yönetimler ve Inter Amerikan Bankası tarafından finanse edilmektedir. Proje için gerekli olan miktarın 120 milyonluk kısmı yerel yönetim tarafından, 180 milyon dolarlık kısmı ise Inter Amerikan Bankası tarafından, karşılanmıştır (Çatalbaş, 2011: 31).

Proje üç farklı aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama 1994-1998 yılları arasında gerçekleştirilmiş ve bu aşamada 300 milyon dolarlık yatırım yapılmıştır. Bu ilk aşamada 62 yerleşim alanı yenilenmiştir ve 250.000 kişinin ihtiyacı karşılanmıştır. 1998-2005 yıllarını kapsayan ikinci aşamada ise yine 300 milyon dolarlık bir yatırım daha gerçekleştirilmiş ve 106 yerleşim alanı yenilenmiştir. İkinci aşamada ise 350.000 kişinin ihtiyacı karşılanmıştır. Programın son aşaması tamamlandığı zaman gecekondu bölgelerinde yaşayan bir milyon insanın yaşam kalitesi yükselecek ve ihtiyaçları karşılanacaktır (Şişman ve Kibaroglu, 2009: 7).

Türkiye’de gecekondu alanlarının yeniden inşa edilmesi, karşımıza çıkan en yaygın kentsel dönüşüm yöntemidir (Dündar, 2006; Akt. Kaypak, 2010: 94). Yapılan kentsel dönüşüm projeleri incelendiğinde, kentsel dönüşümün genellikle fiziksel mekanın dönüşümüne indirildiği görülmektedir (Şişman ve Kibaroglu, 2009: 3). Yani kentsel dönüşüm kavramı yıkımla eşdeğer tutulmakta ve yık-yap şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2006: 111). Bu nedenle kentsel dönüşüm uygulamalarında ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlar göz ardı edilmektedir. Kentsel dönüşüm sadece fiziksel anlamda yenilenme değil, doğal dengenin korunması, ekonomik kalkınma ve sosyal gelişim gibi olguları kapsayan bütünlük bir kavramdır (Şişman ve Kibaroglu, 2009: 3). Bu kavramın Rio de Janeiro Kenti Gecekondu Sıkılaştırma Programında olduğu gibi tüm yönleri ile ele alınıp değerlendirilmesi oluşturulacak yeni kentsel dönüşüm projelerinin başarısını artıracaktır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Kentsel dönüşüm projeleri 19. yüzyıldan beri kent içinde ve etrafında eskimiş, işlevini yitirmiş bölgelerin, yapılan plan ve projeler dahilinde kente tekrar kazandırılması amacıyla uygulanan yöntemlerdendir. Yapılan kentsel dönüşüm projeleri kent içerisindeki çöküntüye uğramış bölgelerin yeniden canlanmasına ve kent içerisinde yaşayan halkın yaşam kalitesinin yükselmesine olanak sağlamaktadır.

Kentlerde yasadığı ve düşük standartlı yapılaşma kentsel ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmakta ve zamanla terk edilme eğilimi göstermektedir. Kent içerisindeki tarihi alanların zamanla yıpranması ve bu alanda iyileştirme yönünde gerekli adımların atılmaması da kentlerin bu bölgelerinin zamanla boşalmasına neden olmuştur. Yapılan kentsel dönüşüm projeleri ile kentlerin yenilenmesini, korunmasını ve tekrar kullanılabilir duruma getirilmesini sağlamaktadırlar. Günümüzde kentler, nüfus yoğunluğu, ekonomik bozulma, yer seçimindeki yanlış tercihler gibi farklı nedenlerden dolayı çöküş yaşayabilmektedirler. Yine kentlerdeki yoğun nüfus artışı düzensiz ve çarpık kentleşmeye, teknik altyapının yetersizliği trafik sorununun ortaya çıkmasına ve bunlara bağlı olarak kamu düzeninin bozulmasını beraberinde getirmektedir. Tüm bu durumlar kentsel dönüşümü kaçınılmaz kılmaktadırlar.

Bu çalışmada kentsel dönüşüm olgusu detaylı bir şekilde ele alınıp incelenmiştir. Yine çalışmada dünyada başarılı bir şekilde uygulanmış kentsel dönüşüm projelerinden üç tanesi ele alınıp detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışma kapsamında ilk olarak Japonya'nın Hiroşima kenti ele alınmıştır. Hiroşima kenti ikinci dünya savaşı sırasında Amerika'nın atmış olduğu atom bombası ile yıkılmış ve yaşanmaz bir hale gelmiştir. Atom bombası hem binlerce insanın yaşamını sonlandırmış hem de şehrin altyapısına ile binalarına ciddi zararlar vermiştir. Bu zararların giderilmesi için 1945 yılında kentsel dönüşüme başlanmış ve 1995 yılında bitirilmiştir. Hazırlanan projenin temel amacı yaşam standartları olarak üst düzey ve endüstriyel olarak üretici bir şehir oluşturmaktır. Halk ile devletin birlikte çalıştıkları proje doğrultusunda fakir halkın konut sorunu çözülmüş, bölgede yeşil alanlar ve parklar inşa edilmiş ve endüstriyel üretim olarak şehir başarılı bir seviyeye çıkarılmıştır.

Çalışmada ikinci olarak ele alınan proje, 15 yıl boyunca iç savaş yaşayan Lübnan'ın Beyrut şehri için hazırlanan Solidere Kentsel Dönüşüm Projesidir. Savaş dönemi Beyrut'un altyapı sistemi çökmüş, evleri yıkılmış, tarihi bölgeler zarar görmüş, birçok insan evsiz kalmış, şehir gecekondulaşmış ve etnik ayrımcılık şehirde hakim olmuştur. Tüm bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla hazırlanan proje 1994 yılında başlamış ve iki aşamalı olacak şekilde 2020 yılında bitirilecektir. Proje kapsamında şu ana kadar yapılan çalışmalarla insanların ev sahibi olmaları sağlanmış, şehirdeki etnik ayrımcılığın ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılmış, savaş sırasında ortaya çıkan gecekondular yıkılıp yerine modern binalar yapılmış ve kentin tarihi bölgeleri restore edilmiştir. Bundan sonraki süreçte ise şehrin estetik bir yapıya kavuşturulması, sürekli yaşayan bir kentin inşa edilmesi, tarihi doku ile modern dokunun en güzel şekilde bir araya getirilmesi ve etnik ayrımcılığın tamamen ortadan kaldırılması hedeflenmektedir.

Çalışmada örnek olarak incelenen son proje ise Rio de Janeiro için hazırlanan gecekondular sıkıştırma programıdır. Brezilya'nın ikinci büyük kenti olan Rio de Janeiro, iş bulmak ve daha iyi şartlarda yaşamak ümidi ile yola çıkan milyonlarca insanın göç etmesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum şehrin yoğun bir şekilde gecekondulaşmasına neden olmuştur. Şehrin gecekondulaşması beraberinde önemli altyapı ve toplumsal sorunları da getirmiştir. Bu sorunların çözümü için bir proje hazırlanmış ve uygulanmıştır. Üç aşamada gerçekleştirilen proje ile yeni yerleşim alanları inşa edilmiş, işsizlik probleminin çözümü için istihdam olanakları geliştirilmiş, toplumsal sorunların çözümü için önemli adımlar atılmış ve bölge insanının yaşam kalitesi artırılmıştır.

Sonuç olarak bu çalışma, Türkiye'deki kentsel dönüşüm algısına ve uygulamalarına örnek oluşturmak amacı ile yapılmıştır. Kentsel dönüşüm olgusunun Türkiye'de yeni olması nedeniyle uygulamada eksikler görülmektedir. Türkiye'de kentsel dönüşümün sadece kentin fiziki yapısının değiştirilmesi olarak algılanması en büyük eksikliklerdir. Yapılacak çalışmalarda kentin, içinde yaşayan halk ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Yine projelere katılımın artırılması ile yerel ve sivil örgütlerin etkin rol alması

projenin başarısını etkileyen unsurlardandır. Hazırlanacak projelerde devlet dışındaki diğer aktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Günümüzde kentsel dönüşüm kavramı bilinçli dönüşümden hareketle tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda oluşturulacak projelerin, rant elde etme amaçlı değil, bölge insanının sorunlarını çözme amaçlı oluşturulmalıdır. Yani dönüşüm bölgelerinde projelerin sadece ekonomik değil toplumsal yönü de göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arslan, G. Y.. (2014). Kentsel Dönüşümün Sürdürülebilirlik Boyutu: Hammarby (İsveç) ve Fener-Balat Örneklerinin İncelenmesi. *Artium Dergisi*, 2 (2): 180-190.
- Ataöv, A. ve Oamay, S. (2007). Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöneltil Bir Yaklaşım. *Middle East Technical University Journal Of The Faculty Of Architecture*, 24 (2): 57-82.
- Baydoğan, M. Ç.. (2013). Talas’taki Kentsel Dönüşüme Eleştirel Bir Bakış. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35): 95-130.
- Boyraz, Z. ve HOŞ, B. Y.. (2013). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. *Journal of World of Turks*, 6 (3): 45-63.
- Chahine, P.. (2008). (Re)Constructing Beirut: Helem and “Local” Homosexualities. Master Thesis, Institute of Islamic Studies McGill University, Montreal.
- Çatalbaş, F.. (2011). Kentsel Dönüşüm Projelerinin Mekânsal Ve Sosyo-Ekonomik Etkileri: Diyarbakır İli Suriçi Bölgesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirsoy, M. S.. (2006). Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerindeki Etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dündar, Ö.. (2006). Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sonuçları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma. Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, (Ed.). P. Pınar Özden, Ankara: TMMOB ŞPO Yayın: 65-74.
- Dünya Çevre Ödülleri 1985-1989, <http://www.worldhabitatawards.org/winners-and-finalists/project-details.cfm?lang=00&theProjectID=111>
- Eres, Z. (2004). Yaşanılır Kentler/Yaşanılır İstanbul. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası Teknik Kongresi.
- Ertaş, M.. (2011). Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Sosyal Boyutun İncelenmesi, Ankara ve Londra Örnekleri. *Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler Dergisi*, 10 (1): 1-18.
- Fawaz, M. ve Peillen, I.. (2003). The case of Beirut, Lebanon. *Understanding Slums: Case Studies for the Global Report on Human Settlements*.
- Görün, M. ve Kara, M.. (2010). Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Girişimcilik Bağlamında Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesinin Artırılması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8 (2): 137-164.
- Güneş, İ.. (2013). Uluslararası Anlamda Dünyadaki Kentsel Dönüşüme Bir Bakış. *Marmara Belediyeler Birliği Dergisi*, (81): 32-37.

Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, Solidere, Rio De Janeiro

- <http://v3.arkitera.com/g67-kentsel-donusum.html?year=&aID=794>
16.01.2016
- <http://v3.arkitera.com/h9148-beyrut-ta-savas-sonrasi-yenilemenin-sistemi.html#> 16.01.2016
- <http://www.kentseldonusumhaberleri.com/dunyadan-kentsel-donusum-proje-uygulamalari-h602.htm> 05.01.2016
- <http://www.solidere.com/city-center/urban-overview/master-plan>
23.12.2015
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.544be6db4d7e06.81385795 01.12.2015
- <https://geographyalevelsc.files.wordpress.com/2012/05/a121-rio.pdf>
03.02.2016
- <https://www.pref.hiroshima.lg.jp/uploaded/attachment/188742.pdf>
04.02.2016
- Kara, G.. (2007). Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası II. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı.
- Kaypak, Ş.. (2010). Kentsel Dönüşüm Faaliyetlerine Etik ve Sosyal Sorumluluk Temelli Bir Yaklaşım. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3 (2): 84-105.
- Keleş, R.. (2012). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Yayınları.
- Kıray, M.. (1982). *Toplumsal Değişme ve Kentleşme/Kentle Bütünleşme Sorunu, Kentsel Bütünleşme*. Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Kurtuluş, H.. (2006). Kentsel Dönüşüm Modern Kent Mitinin Çöküşü Çerçevesinden Bakmak. *Planlama Dergisi*, (36): 7-11.
- Mazı, F.. (2014). *Kent ve Kalkınma*. Kahramanmaraş: Akbaba İletişim Matbaacılık.
- Öngören, G. ve Çolak, N. İ.. (2013). *Kentsel Dönüşüm Hukuku Kentsel Dönüşüm Rehberi*. İstanbul: Öngören Hukuk Yayınları.
- Özden, P. P. ve Kubat, A. S.. (2003). Türkiye’de Şehir Yenilemenin Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler. *İTÜ Dergisi Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 2 (1): 77-88.
- Özer, Y. E. Yönten, A. ve Yılmaz, F.. (2013). Afet Riski Taşıyan Bölgelerdeki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Sosyo Beşeri Faktörlerin İncelenmesi Üzerine Bir Çalışma: Uzundere Toki Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Örneği. 8. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Hatay, <http://kisi.deu.edu.tr/yunusemre.ozel/KENTSEL%20DONUSUM.pdf>, (11.05.2015)
- Polat, S. ve Dostoğlu, N.. (2007). Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa’da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 12 (1): 61-76.
- Roberts, P.. (2000). The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration. *Urban Regeneration, A Handbook*, Edite by. Roberts and Sykes, London: Sage Publications: 9-36.
- Schwambach, F. K.. (2011). Mega-Events in Rio De Janeiro and Their Influence on the City Planning. 15th International Planning History Society Conference, Universität Bauhaus Weimar.

- Solmaz, E.. (2014). Kentsel Dönüşümün Finansman Yöntemleri. Ed.: Melikşah, Y. ve Şahin, C., İstanbul: İstanbul Üniversitesi S.S.ONAR İdare Hukuku ve İlimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: 113-143.
- Şahin, S. Z.. (2006). Kentsel Dönüşümün Kentsel Planlamadan Bağımsızlaştırılması/Ayrılması Sürecinde Ankara. *Planlama Dergisi*, (36): 111-120.
- Şişman, A. ve Kibaroğlu, D.. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı: 1-9.
- Tadmori, K.. (2004). Lübnan - Trablus Kentsel Sit Alanı’nın Koruma Sorunsalı ve Koruma-Planlanması için Yönlendirici Kavramsal Çerçeve. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Thomas, S.. (2003), *A Glossary of Regeneration and Local Economic Development*. Manchester: Local Economic Strategy Center.
- Xavier, H. N.. (2003). The case of Rio de Janeiro. *Urban Slums Reports: The Case of Rio de Janeiro, Brazil*.
- Yaman, M.. (2014). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Kapsamında Kütahya Kenti Osmangazi Kentsel Dönüşüm Uygulamasına Bir Bakış. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Kütahya Özel Sayısı*.
- Yenice, M. S.. (2014). Türkiye’nin Kentsel Dönüşüm Deneyiminin Tarihsel Analizi. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 16 (1): 76-88.

